

JOC NOU

S'alcen veus d'alarma a molts països, darrerament a França i als Estats Units, sobre el descens de la lectura entre la població. El National Endowment for the Arts americà, en un estudi del febrer d'aquest any, compara els indicadors educatius de vuit països, i conclou que abans dels 10 anys els petits nord-americans llegeixen més i millor que els russos, els francesos i els escocesos, però que els joves entre els 18 i els 24 anys llegeixen cada cop menys. Tot i això, la quantitat de llibres publicats als EUA ha augmentat en aquests deu darrers anys un 50 per cent, en totes les especialitats, des de la poesia fins a la història. L'estudi es titula *La lectura en perill*, i els francesos el titulen *La lectura s'enfonsa*.

A França han passat dels 50.000 títols publicats cada any als 52.231, però els lectors no han augmentat en la mateixa proporció. I si es manté en una línia de dignitat és gràcies a les lectores, a les dones i les nenes a l'escola, que llegeixen més que els homes i els nens, en tots els gèneres, fins i tot els considerats fins fa poc masculins, com ara la novel·la policíaca i els volums d'economia. Els homes només es mantenen al davant en els llibres de ciència i en els d'esports. Tots els editors manifesten que si bé la quantitat de llibres publicats augmenta, la mitjana de tiratge ha baixat.

En un llibre publicat el 2004, *Les elegies de Gutenberg*, de Sven Birkets, subtítulat *El destí de la lectura en l'era electrònica*, l'autor parla del *deep time*, o sigui, del temps profund, o si voleu del temps contemplatiu, o del temps de silenci que exigeix un llibre, i de com la so-

Molts llibres, pocs lectors

EMILI TEIXIDOR

SABASTIAN WILNOW / AFP

ESTUDIS RECENTS DEMOSTREN QUE CADA COP S'EDITA MÉS PERÒ ES LLEGEIX MENYS

cietat d'avui, els joves d'avui, no disposen ni a casa ni a l'escola d'aquest temps contemplatiu per submergir-se en la lectura. És impossible aconseguir un temps profund en una societat regida per "l'excitació electrònica, que condiciona el cervell per treballar només amb impulsos electrònics". El pedagog Neil Postman deia el mateix i encara era més crític, en la conferència que va donar

a Barcelona i en el seu llibre *Divertim-nos fins a morir*, editat per Llibres de l'Índex. Així doncs la culpa del baix nivell de lectura entre els joves no seria només del sistema d'ensenyament, sinó de la tecnologia que ha sacsejat la societat i de la pedagogia que no ha sabut com respondre-hi.

Si a aquesta vulnerabilitat adolescent hi afegim altres sotracos forts, com els afalacs de la

publicitat de tota mena al que un sociòleg en diu "el baix ventre tou de les classes consumistes", els més desprotegits i àvids de novetats, que són els infants i els adolescents, ja tenim la batalla perduda. ¿Qui hauria imaginat no fa gaire que en els instituts i escoles hi hauria màquines de venda de begudes i profilàctics? S'ha arribat fins a contractar alumnes per fer de venedors disfressats

o persuasors ocults dels seus companys. ¿Hauríem acceptat als començaments de la televisió que els infants i els joves es passarien el temps que es passen davant de la pantalla? En un llibre titulat *Nascut per comprar*, subtítulat *L'infant comercialitzat i la nova cultura consumista*, l'autora, Juliet B. Schor, ens adverteix que la cultura comercial és dolenta per als infants, però també per als adults, i que protegint els petits també ens protegim i ens alliberem nosaltres. L'exposició dels joves a la cultura comercial en els nivells actuals rebaixa la seva autoestima i afegeix ànsia i neguit a la seva vida, perquè mai no podran tenir tot el que la publicitat els ofereix.

SENSE ESFORÇ PERSONAL

Es fàcil manipular amb la publicitat un públic que no llegeix, que no participa en cap esforç personal, diuen els sociòlegs. Una societat que es distancia de l'escriptura i de la lectura es fa més manipulable i més inhumana. La lectura és la condició imprescindible per a la competència dels mitjans i la capacitat de judici. H.M. Enzensberger ha definit l'analfabet secundari, que és aquell que ha estat escolaritzat per poder llegir, però que després depèn de la televisió per informar-se.

Aquests dies ha mort un gran escriptor, Saul Bellow, que ens deia que la literatura, la lectura, ens dona armes per lluitar entre les dues forces que amenacen la humanitat en el món actual, "la immersió en l'infern d'estupidesa de la societat moderna i la retirada en el regne original d'un mateix; el primer té els perills de la superficialitat i la distracció, el segon els perills del solipsisme i l'isolament".

PARLEM-NE

La segona conferència del cicle Coromines de l'IEC ("Joan Coromines y la construcción del *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*") va anar a càrrec de José Antonio Pascual, col·laborador de l'homenatjat en la segona edició del diccionari castellà. Pascual treballa actualment en el diccionari històric d'aquesta llengua, un projecte antic començat i abandonat diverses vegades, i diu explícitament que només es fixarà en l'aspecte històric i filològic de l'obra corominaiana, no pas en l'etimològic. Si ho recorden, Colón afirmava l'altre dia que Coromines era més bon lingüista que no pas filòleg, és a dir que tenia un gran domini dels sistemes lingüístics (de les lleis fonètiques i morfològiques, etc. de qualsevol de les llengües que maneja), però que ara i adés li faltava o li fallava l'aspecte *textual* (un text que no coneix o no ha buidat, una datació).

Doncs bé: Pascual afirma amb contundència que el dic-

Coromines, gran mestre de filòlegs

JOAN SOLÀ

cionari de Coromines és *essencial* per als aspectes històrics i filològics del castellà, que els filòlegs no tenen cap altra obra més útil per endinsar-se en la complexa problemàtica dels textos del passat, que és gràcies a aquesta obra que molts filòlegs han pogut fer tesis doctorals amb profit, i que Coromines va renovar i capgirar les condicions de la investigació filològica espanyola. Com que l'obra de Coromines no tenia, però, aquesta finalitat, "és evident" que hi podem fer rectificacions: però és així que es fa la ciència, a partir d'una obra metodològicament modèlica. I la resta de la conferència són exemples concrets que mostren la metodologia, els límits

de la ciència i l'estímul de "uno de los hitos de la filología hispánica", que, com els *Orígenes* de Menéndez Pidal, marca un abans i un després. Els exemples són paraules més o menys difícils com *rebojo* 'pedazo de pan'; la misteriosa *jerigonza* del *Lazarillo de Tormes*, una pedra preciosa que consta també com a *jargonza* o *jirgonza* i que la professora Rosa Navarro ha pogut aclarir gràcies al Coromines; els *camellos* del Quixot (II.70), que resulten ser *camelos*; les *arotelas* o terrenys artigats d'un document lleonès del segle XII; *paliza*, paraula "extrañísima" que avui ja s'ha pogut desentranyar; la "soga *treca*", potser mala grafia d'un document de Sahagún de

1061, avui aclarida amb una altra "soga *trecna*" o soga trenada d'arrossegat; o "el cristal de su *viril*", és a dir *veril* o 'calze' d'un text de Calderón que un editor recent del dramaturg no pot aclarir perquè inexplicablement no ha consultat aquest diccionari.

Potser l'aspecte més interessant de la conferència va ser la minuciosa descripció de la *metodologia* seguida per Coromines. El nostre lingüista i filòleg va establir una xarxa de termes a base de les edicions del diccionari de l'Acadèmia, que almenys li donaven una pista cronològica. La xarxa es va enriquir i espesir amb el buidatge dels altres diccionaris de tota mena des del segle XV.

Aquest ordit és ara objecte de tractament científic a base de buidar en fitxes "hasta la saciedad" absolutament totes les revistes del ram (de la romànica, del llatí i grec, de les llengües indoeuropees, de la germanística, l'arabística o el basquisme) i uns 500 llibres més. I finalment un altre element essencial: el buidatge de textos, en una època que n'hi havia pocs de fiables. En aquest últim punt, explica Pascual, Coromines s'orienta amb el seu experimental olfacte de filòleg: de cada època i de cada text tria aquells termes o formes que han de ser essencials per aclarir el fil conductor de l'etimologia i de l'evolució de la llengua; no ho buida pas tot, doncs, tinguem-ho clar: però l'atent filòleg modern ha pogut valorar la intel·ligent, decisiva aportació de Coromines també en aquest camp. Centenars de milers de fitxes, una operació increïble, pròpia d'un gran equip però feta per una sola persona durant 18 anys, fins al límit de les seves forces i lluny de la seva terra.